

M. Đ. Učur*

PRAVA RADNIKA PROFESIONALNO IZLOŽENIH AZBESTU

UDK 349.24:679.867
PRIMLJENO: 15.10.2007.
PRIHVAĆENO: 29.2.2008.

SAŽETAK: Profesionalna izloženost azbestu jest predmet i sadržaj novih propisa u Republici Hrvatskoj. Može se reći da izravno pripadaju u socijalno osiguranje, odnosno zdravstveno i mirovinsko osiguranje. To su Zakon o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu, Zakon o obveznom zdravstvenom nadzoru radnika profesionalno izloženih azbestu i Zakon o uvjetima za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu. Republika Hrvatska je ratificirala (notificirala) Konvenciju, broj 162 (1986.) o sigurnosti prilikom uporabe azbesta.

Pravni propisi u zaštiti na radu nisu dovoljni da saniraju sve odnose koji se javljaju među radnicima koji su u proizvodnom procesu u izravnom dodiru s azbestom i posljedicama takvog procesa.

Novi propisi utvrđuju odnose u specifičnoj zdravstvenoj zaštiti, zdravstvenom nadzoru i uvjete za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu, što je i sadržaj ovoga rada.

Ključne riječi: profesionalna izloženost azbestu, obeštećenje radnika, obvezni zdravstveni nadzor, pravo na starosnu mirovinu

UVOD

U univerzalnim vrelima radnog prava i prava zaštite na radu nalaze se i odredbe konvencija i drugih vrela kojima se uređuju pitanja posebne zaštite radnika koji su u procesu rada izloženi azbestu kao štetnoj sirovini.

U sekundarnim propisima Europske unije nalaze se i direktive kojima se ograničava uporaba i promet proizvoda koji u sebi sadrže azbest.¹

Potpisivanjem sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji, Republika Hrvatska je preuzela obvezu usklađivanja svojega zakonodavstva sa zakonodavstvom Europske unije (dalje u tekstu: EU) koja se odnosi na promet ili uporabu proizvoda koji u sebi sadrže azbest.

Novo zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj uređuje pitanja dijagnostike i liječenja radnika oboljelih od bolesti uzrokovanih azbestom. Rađeci u proizvodnji u kojoj se upotrebljava azbest, udišući azbestnu prašinu ili azbestna vlakna, radnici su izloženi njihovim štetnim utjecajima i obolijevaju od progresivne bolesti azbestoze koja često ima za posljedicu i smrt radnika. Zahtijeva se obavljanje obveznog zdravstvenog nadzora radnika profesionalno izloženih azbestu.

* Prof. dr. sc. Marinko Đ. Učur, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6, 51000 Rijeka.

¹Konvencija Međunarodne organizacije rada (MOR-a, ILO, ITO) broj 162. o sigurnosti prilikom uporabe azbesta (1986.), N.N. - Međunarodni ugovori, br. 11/03.; Direktive EU: 99/77/EC; 76/768/EEC i 83/477/EEC.

Drugi propis cjelovito uređuje pitanja prava na novčanu naknadu radnika koji imaju dokazan rad na radnom mjestu na kojem su zbog tehničkog procesa bili izloženi djelovanju azbesta i kojima je utvrđena i priznata profesionalna bolest uzrokovana azbestom.

Treći propis omogućuje radnicima, koji su tijekom rada na radnom mjestu bili profesionalno izloženi azbestu, ostvarivanje prava na starosnu mirovinu pod povoljnim uvjetima u obveznom mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti.

ZAKON O OBEŠTEĆENJU RADNIKA PROFESIONALNO IZLOŽENIH AZBESTU

Azbest se upotrebljava u industrijskoj proizvodnji kao sirovina od početka 20. stoljeća. Poznat je po svojoj štetnosti, osobito za one koji su s njim u izravnom dodiru u proizvodnom procesu.

Sadržaj Zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu raspoređen je u 11 članaka. Njime se priznaju odštetni zahtjevi radnika oboljelih od bolesti uzrokovanih azbestom, postupak i tijelo nadležno za rješavanje odštetnih zahtjeva i osiguranje sredstava za isplatu odštetnih zahtjeva radnika oboljelih od profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom.

Podaci potvrđuju da se posljedice primjene azbestne tehnologije pojavljuju nakon 10, 20, pa i 30 godina od udisanja azbestnih čestica.²

U pravnim odnosima koji će nastati stupanjem na snagu ovoga Zakona javljaju se (javljat će se): titulari prava „radnik koji je tijekom rada kod poslodavca bio izložen azbestu i kojem je utvrđena profesionalna bolest uzrokovana azbestom“, „osobe kojima je pravomoćnim sudskim presudama dosuđena naknada štete zbog profesionalne bolesti uzrokovane azbestom, a

koje se nisu mogle naplatiti od pravne osobe ili fizičke osobe-poslodavca kod koje su radile na radnom mjestu na kojem su bile izložene djelovanju azbesta“ kao ni u stečaju koji je otvoren nad pravnom ili fizičkom osobom s jedne strane i Republika Hrvatska koja „preuzima obvezu po odštetnim zahtjevima radnika oboljelih od profesionalnih bolesti zbog izloženosti azbestu“, s druge strane.

Sredstva za isplatu odštetnih zahtjeva osiguravaju se u proračunu Republike Hrvatske.³ Ne radi se samo o onim zahtjevima i novčanim naknadama dospjelim na dan stupanja Zakona na snagu, već i svim koji će uslijediti.⁴

Pravo na novčanu naknadu imaju radnici koji dokažu rad na radnim mjestima na kojem su zbog tehnološkog procesa bili izloženi djelovanju azbesta i kojima je utvrđena i priznata profesionalna bolest uzrokovana azbestom. Pravo na naknadu imaju i radnici koji se nisu namirili od poslodavca iz bilo kojih razloga, pod navedenim (istim) uvjetima, te ni u stečaju koji je otvoren nad poslodavcem, bez obzira na postojanje sudske presude.

Iznos novčane naknade koji nije isplaćen a dospjela je na naplatu, zbog smrti osobe kojoj je priznata, mogu naslijediti nasljednici.⁵

Zakonom je propisan postupak podnošenja zahtjeva titulara prava i donošenja rješenja o zahtjevu, te druga pitanja u vezi toga.

Vlada bi, temeljem ovoga Zakona, osnovala Povjerenstvo za rješavanje odštetnih zahtjeva. Povjerenstvo ima devet članova. Čine ga pred-

³Zakon - čl. 2., 3. i 4.

⁴„U Republici Hrvatskoj, prema raspoloživim podacima, u razdoblju od 1991. do 2003. godine procesuirano je 482 predmeta na ime odštetnih zahtjeva zbog profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom, a ukupno dosuđene naknade štete u tom razdoblju iznosile su 5.820.570,19 kuna. Ovom iznosu, zbog nepravomoćnosti presuda, treba dodati još i iznos od oko 600.000,00 kuna. Na temelju podataka za razdoblje od 2004. do 2005. godine, razvidno je da su sudski sporovi temeljem navedenih odštetnih zahtjeva vođeni ili su u tijeku kod općinskih sudova, Puli, Zagrebu, Splitu i Solinu. Tuženici su Uljanik d.d., Pula, Vranjic-Salonit d.d. Ukupno je od 1991. do 2005. godine bilo 618 odštetnih zahtjeva“, vidi kao u poz. bilješki 1.

⁵„Tražbina dospjele novčane naknade koja nije isplaćena zbog smrti osobe kojoj je priznata „nasljeđuje se“-Zakon: čl. 9., st. 2.

²Hrvatski sabor. P.Z., br. 724, Prijedlog zakona o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu, s Konačnim prijedlogom zakona, klasa: 543-04/07-01/1, Ur. broj 65-07-02 Zagreb, 2. srpnja 2007.

stavnicima ministarstava nadležnih za: gospodarstvo, zdravstvo, financije, pravosuđe, te predstavnici Hrvatskog zavoda za medicinu rada, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu, predstavnik udruge radnika oboljelih od profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom i dva predstavnika sindikata. Ovaj sastav povjerenstva je prevelik i zahtjevan i očekivati je da će praksa tražiti jednostavnija rješenja. Zbog toga će biti skuplji administrativni i tehnički poslovi koje će za povjerenstvo obavljati Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu. To ne umanjuje značaj i položaj Hrvatskog zavoda za medicinu rada, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje koji svaki u sklopu svoje djelatnosti prati pokazatelje kvalitete zaštite zdravlja radnika iz područja specifične zdravstvene zaštite. No, previše je predstavnika ministarstava, a sindikati se trebaju dogovoriti o svojim predstavnicima.

Povjerenstvo je kolektivno tijelo i za pravilan rad treba donijeti poslovnik o radu.

„Vlada Republike Hrvatske osnovat će Povjerenstvo u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovoga Zakona“ (članak 10.). To je Vlada učinila, a povjerenstvo je imenovano.

Kada potencijalni korisnik podnosi zahtjev za novčanu naknadu, povjerenstvo donosi rješenje u skladu s odredbama Zakona o općem upravnom postupku i ovim Zakonom. „Protiv rješenja Povjerenstva nije dopuštena žalba, već se može pokrenuti upravni spor“.⁶

Zakon definira za koje bolesti uzrokovane azbestom radnik ima pravo na novčanu naknadu, koeficijente kao i vrijednosti koeficijenta.

Pravo na novčanu naknadu na temelju odštetnog zahtjeva imaju podnosioci zahtjeva - titulari prava (prema ispunjenim zakonom utvrđenim uvjetima) za ova stanja, odnosno bolesti: pleuralni plakovi i difuzna zadebljanja pleure, kronični pleuralni izljev, azbestoza, karcinom pluća

i mezoteliom. Utvrđeni su i koeficijenti naknade od 1., 5., 4., 9., i 12., te povećanje koeficijenta za određene bolesti od 0,1 za svakih 10% oštećene funkcije.

„Vrijednost koeficijenta iznosi pet obračunskih osnovica za godinu u kojoj je podnesen odštetni zahtjev“.⁷

Zakon utvrđuje rokove za podnošenje odštetnog zahtjeva ovako:

1. odštetne zahtjeve na temelju pravomoćne sudske presude osoba kojima je pravomoćnim sudskim presudama dosuđena naknada štete zbog profesionalne bolesti uzrokovane azbestom, a koje se nisu mogle naplatiti od pravne osobe ili fizičke osobe poslodavca kod koje su radile na radnim mjestima na kojem su bile izložene djelovanju azbesta kao ni u stečaju koji je otvoren nad tom pravnom ili fizičkom osobom, i to u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona;⁸
2. pravo podnošenja odštetnog zahtjeva imaju i osobe kojima je utvrđena i priznata profesionalna bolest zbog izloženosti azbestu, u roku od šest mjeseci računajući od dana priznanja profesionalne bolesti zbog izloženosti azbestu pod uvjetom da sudskim putem nisu zatražile naknadu štete;⁹
3. pravo na podnošenje odštetnog zahtjeva imaju i osobe koje su podnijele tužbeni zahtjev, ako su sudski postupci u tijeku na dan stupanja na snagu ovoga Zakona, u roku od 30 (trideset) dana pravomoćnosti sudske presude.¹⁰

Novčane naknade na ime odštetnih zahtjeva isplaćuju se obročno za razdoblje od tri godine od dana pravomoćnosti rješenja o udovoljavanju zahtjeva u jednakim polugodišnjim iznosima.

⁷Zakon – cit. čl. 7.

⁸Zakon – cit. čl. 8., st. 1.

⁹Zakon – cit. čl. 8., st. 2.

¹⁰Zakon – cit. čl. 8., st. 3.

⁶Zakon – cit. čl. 6., vidi N.N., br. 90/07.

Novčane naknade radnika pravnih ili fizičkih osoba u stečaju isplaćuju se odmah po pravomoćnosti rješenja povjerenstva.¹¹

Zakon je stupio na snagu osmoga dana od dana objave u „Narodnim novinama“. Zakon je donesen po hitnom postupku.¹²

ZAKON O OBVEZNOM ZDRAVSTVENOM NADZORU RADNIKA PROFESIONALNO IZLOŽENIH AZBESTU

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi bilo je nosilac posla u izradi prijedloga Zakona o obveznom zdravstvenom nadzoru radnika profesionalno izloženih azbestu.¹³ Ustavna osnova za donošenje ovoga Zakona sadržana je u odredbi čl. 2., st. 4., podst. 1. Ustava RH.

Prema europskim i hrvatskim standardima poslodavac je odgovoran za sigurnost i zdravlje radnika na radnom mjestu. Zadatak je poslodavca osigurati „zdravo radno mjesto“, tj. radno mjesto bez štetnosti za zdravlje radnika. Na radnim mjestima s povećanim rizicima potrebno je stalno pratiti zdravlje radnika s obzirom na veću opasnost od nastanka bolesti vezane uz rad (uključujući i profesionalne bolesti).¹⁴

Zakonom se cjelovito uređuje praćenje zdravstvenog stanja radnika izloženih azbestu, postupak dijagnosticiranja profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom, tijela nadležna za praćenje stanja i tijela nadležna za provođenje dijagnostičkog postupka kod sumnje na profesionalnu bolest izazvanu azbestom.¹⁵

¹¹Zakon – cit. čl. 9. Za provedbu Zakona treba u 2008. godini u proračunu Republike Hrvatske osigurati oko 20.000.000,00 kuna

¹²Poslovnik Hrvatskog sabora, N.N., br. 71/00., 129/00., 117/01., 6/02., 41/02., 91/03., 58/04., čl. 159.

¹³Hrvatski sabor, P.Z., br. 725. Prijedlog zakona o obveznom zdravstvenom nadzoru radnika profesionalno izloženih azbestu, s Konačnim prijedlogom zakona, klasa 541-01/07-01/03, Ur. broj: 65-07-02, Zagreb, 2. srpnja 2007.

¹⁴Konvencija MOR-a 162 (1986.) o sigurnosti prilikom upotrebe azbesta - vidi Učur, Marinko, Laleta, Sandra, Konvencije MOR-a, Tim pres d.o.o. Zagreb, Pravni fakultet Rijeka, 2007., EU: direktive 99/77/EC, 76/768/EC, 83/477/EEC.

¹⁵Direktiva Vijeća Europe 89/391/EEZ od 12. lipnja 1989. (s dopunama) o mjerama za unapređivanje sigurnosti i zdravlja radnika na radu. Konvencija MOR-a, br. 161 (1985.) o službama medicine rada, vidi Učur, M., Laleta, S.-cit.

Cilj je da se već u 2008. godini obavi poseban zdravstveni pregled oko 2.000 osoba po cijeni od 2.500,00 kuna i tako redom „za razdoblje od 40 godina zbog velikog odmaka od izloženosti azbestu do moguće pojave bolesti“.¹⁶

U odredbama članka 2. Zakon određuje (definira) pojedine izraze koji „u smislu ovoga Zakona imaju sljedeća značenja“

1. „azbest“ jest pojedina vrsta vlaknastih silikata (krokolit, aktinolit, antofilit, amozit, tremolit), sirovi azbest i/ili njihovi proizvodi...,
2. radnik profesionalno izložen azbestu je radnik u radnom odnosu u pravnoj ili fizičkoj osobi sa sjedištem u Republici Hrvatskoj *koji je ili je bio profesionalno izložen azbestu* ili njegovim proizvodima na radnom mjestu zbog tehnološkog procesa, skladištenja, uporabe, razgradnje kao i sanacije (dekontaminacije) područja onečišćenog azbestnim otpadom i odstranjivanje proizvoda koji u sebi sadrže azbest. Radnikom profesionalno izloženom azbestu smatra se i osoba koja je ostvarila pravo na mirovinu ili ima status nezaposlene osobe, a koja je bila profesionalno izložena azbestu...,
3. maksimalno dopustiva koncentracija jest ona najviša koncentracija vlakana pojedinih vrsta azbesta u zraku radnih prostorija i prostora koja prema znanstvenim spoznajama ne dovodi do oštećenja zdravlja pri svakodnevnom osmosatnom radu tijekom cijelog radnog vijeka (uz uobičajene mikroklimatske uvjete i umjereno fizičko naprezanje), a izražena je u broju vlakana/cm³.¹⁷

Profesionalna izloženost radnika azbestu jest i najsloženije pitanje i određivanje pojma (izraza). U tom smislu treba se primjenjivati *pojam radnik* iz Zakona o radu, Zakona o zaštiti

¹⁶Kao u poz. bilj. 13. Proračun Republike Hrvatske bio bi opterećen za oko 5.000.000,00 kuna godišnje.

¹⁷Zakon - poz. bilj. 13., čl. 2.

na radu i drugih propisa. Bitno je da je radio na poslovima na kojima je bio izložen azbestu ili njegovim proizvodima. Imajući u vidu da su posljedice dugotrajne i vidljive nakon nekoliko desetljeća, radnikom profesionalno izloženom azbestu smatra se i osoba koja je ostvarila pravo na mirovinu, ali i oni koji su radili na takvim poslovima, a sada su u „statusu nezaposlene osobe“. Bitni uvjet je da je osoba bila *profesionalno izložena azbestu*. Kao što je već napisano profesionalna izloženost azbestu može biti neposredna i posredna. Neposredna izloženost azbestu postoji kod radnika u proizvodnji, uporabi, razgradnji, odstranjivanju ili skladištenju azbesta, odnosno azbestnih proizvoda ili na servisnim poslovima u pogonima za proizvodnju azbestnih proizvoda u Republici Hrvatskoj. Posredna izloženost azbestu jest rad na poslovima poslodavca „koji u svojoj proizvodnji koristi azbest“.¹⁸

U odredbama članka 3., st. 33. i 4. proširen je krug osoba-radnika koji se smatraju profesionalno izloženi azbestu, i to: „kod radnika koji su radili u pravnoj ili fizičkoj osobi koje su povremeno proizvodile, ugrađivale, skladištile ili odstranjivale azbest, uz uvjet da je povremena izloženost prelazila razinu maksimalno dopustive koncentracije u vrijeme izloženosti azbestu; te „i radnici koji rade ili su radili u pravnoj ili fizičkoj osobi koje su ovlaštene za obavljanje poslova odstranjivanja azbestnih proizvoda, ako rade ili su radili na poslovima odstranjivanja“.

Ovako „proširen“ krug je opravdan imajući u vidu stajalište struke da se posljedice javljaju i nakon 40 godina rada s azbestom.

Zakon u članku 4. navodi profesionalne bolesti uzrokovane azbestom. One se donekle razlikuju od onih u Zakonu o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu (čl. 7.). Prema ovom Zakonu to su: azbestoza (difuzna intersticijska plućna fibroza), bolesti pleure (plakovi pleuralne pleure, difuzna zadebljanja parijetalne i

viscelarne pleure, benigni pleuralni izljev), rak bronha i maligni mezoteliom seroznih membrana (pleure, potrbušice i osrčja). Radi se o istim ozljedama, pa ne bi trebalo doći do pogreške u dijagnozi bolesti ili koeficijentu.

Zdravstveni nadzor radnika profesionalno izloženih azbestu

Praćenje zdravstvenog stanja radnika profesionalno izloženih azbestu obavljaju subjekti utvrđeni Zakonom o zdravstvenom osiguranju zaštite zdravlja na radu i ovim Zakonom: doktori specijalisti medicine rada u zdravstvenoj ustanovi, trgovačkom društvu koje obavlja djelatnost medicine rada ili u privatnoj praksi uključeni u mrežu ugovornih subjekata, odnosno u osnovnu mrežu zdravstvene djelatnosti.

Praćenje se odnosi na radnike profesionalno izložene azbestu, radnike kojima je priznata profesionalna bolest izazvana azbestom i za dijagnostičke postupke kod sumnje na postojanje profesionalne bolesti, ali i „obvezne preventivne preglede koji se obavljaju najmanje svake 3 godine“.¹⁹

Postupak praćenja je složen i traje, odnosno provodi se u razdoblju od 40 godina nakon prestanka profesionalne izloženosti radnika azbestu neovisno o tome je li kod radnika već dijagnosticirana profesionalna bolest navedena u Zakonu. Zbog toga Zakon daje ovlast ministru nadležnom za zdravstvo da donese pravilnik („uz prethodno pribavljanje mišljenja Hrvatskog zavoda za medicinu rada i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu“) i utvrdi „uvjete i način praćenja zdravstvenog stanja, dijagnostičke postupke, te mjerila za priznavanje profesionalne bolesti“.

„Mjerila za priznavanje profesionalne bolesti uzrokovane azbestom“ trebala su biti propisana ovim Zakonom.

¹⁸Zakon - cit. čl. 3., st. 2.

¹⁹Zakon - cit. čl. 5., st. 1. i 2.

Utvrđivanje profesionalne bolesti uzrokovane azbestom i financiranje

U odredbama Zakona kojima se regulira utvrđivanje profesionalne bolesti uzrokovane azbestom uređena su ova pitanja i odnosi: postupak provodi Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu „sukladno Zakonu o zdravstvenom osiguranju zaštite zdravlja na radu“; radnik kojem je utvrđeno postojanje profesionalne bolesti uzrokovane azbestom ostvaruje prava „s osnove te bolesti utvrđene Zakonom o zdravstvenom osiguranju zaštite zdravlja na radu i Zakonom o obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu, na način i prema postupcima utvrđenim tim zakonima“.²⁰

Hrvatski zavod za medicinu rada vodi registar radnika za koje je prijavljena profesionalna bolest uzrokovana azbestom u sadržaju i na način kako će utvrditi taj zavod općim aktom.²¹

*Sredstva za provođenje preventivnih zdravstvenih pregleda, redovitih zdravstvenih pregleda, provođenje dijagnostičkih postupaka za dokazivanje bolesti uzrokovanih azbestom, postupak utvrđivanja profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom, liječenje bolesti uzrokovanih azbestom, osiguravaju se iz sredstava doprinosa za zaštitu zdravlja na radu sukladno posebnom zakonu.*²²

Završne odredbe

Da bi se ovaj Zakon provodio, nadležni ministar i Hrvatski zavod za medicinu rada donijet će provedbene propise u roku od 30 dana od dana stupanja Zakona na snagu.

Zakon je donesen po hitnom postupku „zbog potrebe što bržeg početka obavljanja obaveznog zdravstvenog nadzora radnika profesionalno izloženih azbestu“.

²⁰Zakon - cit.: čl. 7. i 8.

²¹Isto: čl. 9.

²²Isto: čl. 10.

ZAKON O UVJETIMA ZA STJECANJE PRAVA NA STAROSNU MIROVINU RADNIKA PROFESIONALNO IZLOŽENIH AZBESTU

Opći uvjeti za stjecanje prava na starosnu mirovinu propisani su odredbama članka 30., 178. i 179. Zakona o mirovinskom osiguranju (N.N., br. 102/98., 71/99., 127/00., 59/01., 109/01., 147/02., 117/02., 117/03., 30/04., 177/04. i 92/05.).

Zakonom o uvjetima za stjecanje prava na starosnu mirovinu utvrđuju se povoljniji uvjeti za stjecanje prava na starosnu mirovinu onih radnika koji su tijekom rada na radnom mjestu bili profesionalno izloženi azbestu. Izračun, korištenje i usklađivanje mirovine realizira se prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.

U „Ocjeni stanja“.... u prijedlogu Zakona, predlagatelj konstatira štetnost azbesta i ističe zaključak Vladi RH iz 2005. godine da se „isпита mogućnost uređenja posebnih uvjeta za ostvarivanje mirovinskog prava pod povoljnijim uvjetima *kod svih radnika* profesionalno izloženih azbestu te, sukladno tome, predlaže izmjene zakonske regulative na tom području“.²³

Azbest koji se upotrebljava u industrijskoj proizvodnji je štetan. Primjena azbestne tehnologije datira od početka 20. stoljeća u građevinskoj industriji (azbestno-cementne ploče, pokrovi i cijevi), automobilskoj industriji i industriji šinskih vozila (azbestne obloge za kočnice), te u nekim drugim gospodarskim granama (brodogradnja, metalurgija). Znakovi bolesti radnika koji su izravno ili neizravno radili s azbestom javljaju se znatno kasnije, i to nakon 10, 20, pa i 30 godina od udisanja azbestnih čestica.

²³Hrvatski sabor P.Z., br. 726., klasa: 543-04/07-01/02., Ur. broj: 65-07-02, Zagreb, 2. srpnja 2007., „Prijedlog zakona o uvjetima za stjecanje prava na starosnu mirovinu radnika profesionalno izloženih azbestu, s Konačnim prijedlogom zakona“- str. 3. Analiza Vlade RH, 2003., Problematika dijagnostike, liječenja i odštetnih zahtjeva oboljelih od bolesti uzrokovanih azbestom, te trajno napuštanje proizvodnje na bazi azbesta.

Na temelju ovoga Zakona izvršilo bi se zbrinjavanje radnika koji su tijekom rada na radnom mjestu bili profesionalno izloženi azbestu u Republici Hrvatskoj. Ostvarivanje mirovine pod povoljnijim uvjetima može se smatrati primjerenom mjerom u danim okolnostima. Isplata mirovine trajala bi dulje, ali je i to upitno imajući u vidu zdravstveno stanje korisnika.

Na temelju univerzalnih i regionalnih izvora prava, Republika Hrvatska je donijela i ovaj Zakon.²⁴ Rješavaju se i posljedice izlaganja azbestu iz ranijeg razdoblja.

Od 14. veljače 2006. potpuno se zabranjuje stavljanje u promet ili uporaba azbestnih vlakana, jednako kao i proizvoda koji sadrže ova vlakna, u Republici Hrvatskoj.²⁵

Predmet (sadržaj) Zakona je utvrđivanje uvjeta za stjecanje prava na starosnu mirovinu u mirovinskom osiguranju na temelju generacijske solidarnosti radniku koji je tijekom rada na radnom mjestu bio profesionalno izložen azbestu.²⁶

Temeljni pojmovi i kategorije u tom Zakonu su:

- profesionalna izloženost azbestu (posredna i neposredna) u skladu s odredbama čl. 2., st. 2. Zakona i zakonima navedenim u ovom radu po obeštećenju radnika profesionalno izloženih azbestu i o obveznom zdravstvenom nadzoru radnika profesionalno izloženih azbestu;
- titular prava je radnik koji je tijekom rada na radnom mjestu bio neposredno ili posredno izložen azbestu (osiguranik iz članka 10., st. 1., t. 1. Zakona o mirovinskom osiguranju);

- osnova osiguranja je svojstvo osiguranika prema Zakonu o mirovinskom osiguranju „na temelju generacijske solidarnosti“ (prvi stup - obvezno mirovinsko osiguranje);
- uvjeti za stjecanje prava na starosnu mirovinu = titulara prava:
  - ako ima navršenih 50 godina života (muškarac), odnosno 45 godina života (žena) i 25 godina staža osiguranja, pod uvjetom da je 10 godina radio na poslovima u proizvodnji, uporabi, razgradnji, odstranjivanju, skladištenju ili transportu azbesta, odnosno azbestnih proizvoda ili na servisnim poslovima u pogonima za proizvodnju azbestnih proizvoda u Republici Hrvatskoj (neposredno profesionalno izložen azbestu), ili
  - ako ima navršenih 53 godine života (muškarac), odnosno 48 godina života (žena) i 30 godina staža osiguranja, pod uvjetom da je radio najmanje 20 godina na poslovima posredne izloženosti azbestu zbog rada kod fizičke i pravne osobe sa sjedištem u Republici Hrvatskoj koja je u svojoj proizvodnji upotrebljavala azbest (posredna izloženost azbestu);
  - pravo na starosnu mirovinu je trajna socijalna novčana prestacija „od dana ispunjenja propisanih uvjeta s time da se pravo na mirovinu može ostvariti nakon prestanka osiguranja (kao i kod drugih osiguranika u skladu sa Zakonom o mirovinskom osiguranju);
  - visina mirovine utvrđuje se na temelju 40 godina mirovinskog staža, s tim da se radniku koji je ostvario staž osiguranja u državi s kojom je Republika Hrvatska sklopila međunarodni ugovor o socijalnom osiguranju, tih 40 godina mirovinskog staža umanjuje za staž ostvaren u toj državi, s obzirom da će taj radnik na temelju staža ostvarenog u inozemstvu, ostvariti odgovarajuće pravo iz mirovinskog osiguranja druge države. Za radnika koji ima više od 40 godina mirovinskog staža u Republici

²⁴Konvencija MOR-a br. 162 (1986.) o sigurnosti prilikom upotrebe azbesta, N.N. - Međ. ugovori, br. 11/03. Detaljnije u knjizi UČUR-LALETA (cit.), a Konvencijom je detaljno propisan način proizvodnje i upotrebe te mjere sigurnosti kojih se pri rukovanju azbestom treba držati:

- Direktive EU 99/77/EC; 76/769/EEC i 83/477/EEC kojima se ograničava upotreba azbesta i promet proizvoda koji u sebi sadrže azbest;
- Pravilnik o maksimalno dopustivim koncentracijama štetnih tvari u atmosferi radnih prostorija i prostora i o biološkim graničnim vrijednostima, N.N., br. 93/92.
- Zakon o kemikalijama, N.N., br. 150/05.

²⁵Lista opasnih kemikalija čiji je promet zabranjen, odnosno ograničen, N.N., br. 17/06.

²⁶Zakon - cit. čl. 1.

Hrvatskoj, visina mirovine određuje se temeljem ukupno navršenog mirovinskog staža u Republici Hrvatskoj u skladu s odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju;

- zahtjev je pisani podnesak kojega osiguranik - radnik podnosi Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu „prema ovom Zakonu“. Zahtjev može podnijeti osobno samo osiguranik. Može se podnijeti od dana ispunjenja uvjeta za mirovinu.²⁷

„Pravo na mirovinu prema ovome Zakonu pripada od dana ispunjenja uvjeta za mirovinu, ako je zahtjev na mirovinu podnesen za mirovinu od 6 mjeseci od prestanka osiguranja. Ako je zahtjev podnesen nakon isteka navedenog roka, podnositelj zahtjeva ima pravo na mirovinu od prvoga dana idućeg mjeseca nakon podnošenja zahtjeva i za 6 mjeseci unatrag.“²⁸

Sredstva za mirovinu ili dio mirovine po ovom Zakonu osigurava Republika Hrvatska u državnom proračunu, jer je ovo pravo osigurano zakonom Republike Hrvatske (a dijelom i doprinosima).²⁹

Zakon je donesen po hitnom postupku (s obzirom što materijalni položaj osiguranika iziskuje što hitniju intervenciju u smjeru njegovog poboljšanja, odnosno osiguranja redovitih mjesečnih prihoda radnicima koji su tijekom rada na radnome mjestu bili profesionalno izloženi štetnostima prouzročenim azbestnim vlaknima.

Zakon je stupio na snagu osmoga dana od dana objave u Narodnim novinama, broj 78/07. od 30. 7. 2007.

ZAKLJUČAK

U pravni sustav Republike Hrvatske, u radne odnose, odnose zaštite na radu i socijalno pravne odnose u zdravstvenom i mirovinskom osiguranju ušli su novi zakoni o zaštiti i pravima radnika

profesionalno izloženih azbestu. Pored postojećih propisa ovime se ističu ova pitanja i odnosi: obeštećenje radnika profesionalno izloženih azbestu, njihov obvezni zdravstveni nadzor i uvjeti za stjecanje prava na starosnu mirovinu. To su *lex specialis* zakoni. Doneseni su po hitnom postupku i imaju poseban sadržaj, subjekte i odnose drukčije uređene od „općih pitanja“ o obeštećenju, zdravstvenom nadzoru i pravu na starosnu mirovinu.

Republika Hrvatska preuzela je ovim zakonima obvezu isplate po odštetnim zahtjevima radnika oboljelih od profesionalnih bolesti zbog izloženosti azbestu; za obavljanje obveznih zdravstvenih nadzora radnika profesionalno izloženih azbestu te za stjecanje prava tih radnika na starosnu mirovinu.

Procjenjuje se da će u državnom proračunu godišnje trebati osigurati oko 20.000.000,00 kuna za odštetne zahtjeve, oko 5.000.000,00 kuna za obvezni zdravstveni nadzor, te 5-9 milijuna kuna za starosne mirovine.

Ne čekajući provedbene propise subjekti određeni u navedenim zakonima, posebno poslodavci i radnici trebaju ažurirati svoju dokumentaciju kako bi se utvrđena prava realizirala. To se odnosi i na ažurnost sudova u kojima su vođeni ili se vode sporovi po tužbenim zahtjevima za odštetu zbog profesionalnih bolesti uzrokovanih azbestom (Pula, Zagreb, Split, Solin), ali i na poslodavce najčešće tužene u tim sporovima (Salonit d.d., Vranjic, Uljanik d.d., Pula i dugi).

Posebne obveze imaju Hrvatski zavod za medicinu rada, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Hrvatski zavod za obvezno zdravstveno osiguranje, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje zaštite zdravlja na radu, Povjerenstvo za rješavanje odštetnih zahtjeva, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, ali i doktori specijalisti medicine rada u svim organizacijskim oblicima u kojima su uključeni ne samo u praćenje stanja, već i utvrđivanje i priznavanje profesionalnih bolesti i radne sposobnosti po navedenim osnovama.

Zakoni su na snazi i njihova primjena je od 7.8 2007.

²⁷Zakon: cit.: čl. 1.-6.

²⁸Isto: čl. 6., st. 2.

²⁹Isto: čl. 7.

THE RIGHTS OF THE WORKERS EXPOSED TO ASBESTOS

SUMMARY: Occupational exposure to asbestos is the subject of the recently passed legislation in the Republic of Croatia. This legislation is in direct connection with social security, health insurance and old age security. It comprises the Compensation Act for Workers Exposed to Asbestos, the Act on Mandatory Health Monitoring of Workers Exposed to Asbestos, and the Act on Old Age Pension for Workers Exposed to Asbestos. Croatia has ratified the Asbestos Convention no. 162 (1986).

Legal acts on occupational safety are not sufficient to cover all situations that may arise in the production process and all workers in direct contact with asbestos.

The new acts set out the details of specific health insurance, health monitoring and the retirement conditions for workers exposed to asbestos in the workplace. The paper deals with these issues.

Key words: *occupational exposure to asbestos, workers' compensation, mandatory health monitoring, old age pension right*

Professional paper

Received: 2007-10-15

Accepted: 2008-02-29